

T U R U L

A Magyar Történelmi Társulat,
a Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára
és
a Magyar Heraldikai és Genealógiai Társaság
Közlönye

A SZERKESZTŐBIZOTTSÁG MEGBÍZÁSÁBÓL SZERKESZTI

RÁCZ GYÖRGY főszerkesztő
KOVÁCS ELEONÓRA felelős szerkesztő

DEBRECZENI-DROPPÁN BÉLA, KATONA CSABA, KÖRMENDI TAMÁS,
LACZLAVIK GYÖRGY, NEUMANN TIBOR, SOÓS ISTVÁN

BUDAPEST
KIADJA A MAGYAR TÖRTÉNELMI TÁRSULAT
SZERKESZTŐSÉG: MAGYAR NEMZETI LEVÉLTÁR
ORSZÁGOS LEVÉLTÁRA

MMXIV

TARTALOM

1. Értekezések

REISZ T. CSABA: Az állami anyakönyvek kutatásának jogi keretei	1
GYÖNGYÖSSY MÁRTON: „Egy vér folyik ereinkben” Ki volt II. Mehmed szultán édesanyja?	14
ALBERT ZOLTÁN MÁTÉ: Az úgynevezett Kossuth-címer használata szokásjog alapján 1946–1949 között	20

2. Kisebb cikkek

DOMOKOS GYÖRGY: Izabella királyné levelei a Modenai Állami Levéltárban	25
GYÖNGYÖSSY MÁRTON: Újólág a Szapolyaiak címerhasználatához. Viszontválasz Neumann Tibornak	28
HORVÁTH JÓZSEF – KÜNSTLERNÉ VIRÁG ÉVA: Vízjeltörténeti érdekesség Misztótfalusi Kis Miklós levelén	30

3. Könyvismertetés

Notare und Notarssignete vom Mittelalter bis zum Jahr 1600 aus den Beständen der Staatlichen Archive Bayerns. (ism. DIERA DIÁNA)	32
A Szapolyai család oklevéltára I. Levelek és oklevelek (1458–1526). (Közreadja: Neumann Tibor) (ism. SZEBELÉDI ZSOLT)	34
Archivum Familiae Motešický. Stredoveké listiny z archívu rodiny Motešickovcov (ed. Miloš Marek) (ism. CSIBA BALÁZS)	35
HORVÁTH RICHÁRD–NEUMANN TIBOR: Ecsedi Bátori István. Egy katonabáró életpályája 1458–1493. (ism. KANÁSZ VIKTOR)	36

4. Hírek

Beszámoló a XVII. Szlovák Levéltári Napokról (ism. OSVÁTH ZSOLT–ZSIDI VILMOS)	38
Nemzetközi címertani és pecsétani konferenciák (ism. SZEKERES ATTILA ISTVÁN)	40

TURUL

LXXXVII. évfolyam

2014. 1. füzet

A Szerkesztőség címe: 1014 Budapest, Bécsi kapu tér 2–4.

turul@mn.gov.hu

Olvasószerkesztők: KOLLEGA TARSOLY ISTVÁN, ZSUPOS ZOLTÁN

Szerkesztőbizottság:

PANDULA ATTILA, REISZ T. CSABA, C. TÓTH NORBERT

Tördelés:

Heliox Film Kft.

Nyomdai munkák:

Kódex Könyvgyártó Kft.

Felelős vezető: MAROSI ATTILA

ISSN 1216–7258

A megjelenést támogatták:

Nemzeti Kulturális Alap

archívum

Magyar Nemzeti Levéltár
Országos Levéltára

ALBERT ZOLTÁN MÁTÉ

Az úgynevezett Kossuth-címer használata szokásjog alapján 1946–1949 között

Magyarország államformája a „király nélküli királyság” (1920–1946) időszaka után, 1946. február 1-től 1949. augusztus 20-ig ismét köztársaság lett.¹ Ebben az időszakban az egyik felmerülő kérdés az volt, hogy a magyar állam címere hogyan és milyen mértékben változzon meg. Sokan úgy vélekedtek ugyanis, hogy az államforma változásával az állami címernek is meg kell változnia. A magyar közvélemény már Kossuth-címernek nevezte ekkor a hajlított oldalú címerpajzsos szereplő korona nélküli magyar kiscímet. Ez az elnevezés azonban nem szerencsés, hiszen Kossuth-címer lehet a Kossuth család címere, és az 1848-as Kossuth Lajos pénzügyministersége alatt használt koronás közép-címer is. A címer pajzsának alakja kapcsán meg kell különböztetni az egyenes oldalú, hegyes talpú címerpajzsot,² illetve a hajlított oldalú címerpajzsot. Az előbb említett hegyes talpú címer korona nélküli változatát – véleményem szerint – egyszerűen korona nélküli (vagy koronátlan) kiscímernek célszerű nevezni, míg az úgynevezett Kossuth-címer elnevezés – meglátásom szerint – csak a hajlított oldalú pajzsos szereplő korona nélküli címerre vonatkozik.

Moór Gyula³ 1946. július 13-án a Miniszterelnökséghez intézett levelében írta meg véleményét a magyar címerrel kapcsolatban. Szerinte a 3.970/1915.M.E. számú rendeletben szabályozott címer a magyar királyság címere volt. Meglátása szerint a királyságra nem csak a Szent Korona, hanem még a címerpajzsban szereplő apostoli kettős kereszt és a hármass halom koronája is utal. Viszont a címer többi eleme, vagyis a „négy folyó” és a „hármass halom” az integer Magyarországot szimbolizálja.⁴ Majd ezután kifejtette

Moór, hogy a közép-címer külső pajzsában található területek címeri (Dalmácia, Horvátország, Szlavónia, Erdély, Bosznia és Fiume) a magyar királyság történeti jogait hangoztatják, viszont ezek jelenleg Jugoszláviához, illetve Romániához tartoznak. Moór leírta, hogy bármi legyen is a címer egyes alkatrészeinek történeti eredete, a köztudatban és a magyar jogi felfogásban ezeknek a fenti értelme van (vagyis eszerint a sávozott mező a négy folyót, a hármass halom a három hegységet, és a korona a királyságot jelképezné). A levél harmadik pontjában Moór azt állította, hogy: „A szent korona tana a beállott alkotmányjogi változással éles ellentétben áll. Amint a korona nem lehet a köztársaság jelképe, úgy a szent korona tana nem fér össze a köztársasági államformával, mert hiszen e tan szerint a nemzet feje és az állam megszemélyesítője a koronás király.” Így tehát arra a következtetésre jutott, hogy ha a Szent Korona alkotmányjogi jelentőségét elvesztette, vagyis ha nincsen koronázás, akkor nincs értelme a Szent Korona tanának sem. A levél negyedik pontjában összefoglalja álláspontját: „Kétségtelen, hogy a történetileg kialakult magyar kis címer és a közép-címer nem alkalmas (arra), hogy a magyar köztársaság jelképe legyen. A magyar köztársaság gyökeres szakítást jelent a közel ezeréves államformával s így konzekvensen szakítania kell azzal a címerrel is, amely a régi alkotmányjogi állapotot fejezi ki. A francia köztársaság sem vette át címerébe a Bourbon-liliomot.” Azt már, hogy az új „köztársasági” címer egészen új legyen-e, vagy a régi címer egyes alkatrészeinek felhasználásával készüljön-e el, csupán politikai célszerűség kérdések tartotta Moór. A politikai célszerűségeen azt értette, hogy a teljes szakítás a hagyományos magyar címerrel, széles körben elégedetlenséget szülhet. Végül szerinte a köztársaságnak nem lesz szüksége nagyobb (közép-, és nagy-) címerekre, mert nem hangoztatja történeti jogait a „királyság” egyes elvesztett területeire.⁵

Viczián Imre miniszteri tanácsos 1947 áprilisában véleményezte az előbbi (Moór Gyula-féle) levelet. Közölte, hogy

¹ Az első köztársaságot még (nép)köztársaságnak nevezték, de itt a „nép” szónak csak a demokratikusságot hangsúlyozó jelentése volt. Fennállása: 1918. nov. 16.–1919. márc. 21., ill. 1919. aug. 1.–1920. márc. 21. Nem összekeverendő tehát a Tanácsköztársasággal, amely 1919. márc. 21.-től aug. 1.-ig tartott; illetve az 1949. aug. 20.-tól 1989. okt. 23.-ig fennálló Népköztársasággal sem.

² Ld. a jelenlegi magyar állami címer alakját.

³ Moór Gyula (1888–1950): jogász, jogtudós, egyetemi tanár, akadémikus (Országgyűlési Könyvtár. Digitalizált Törvényhozási Tudástár, forrás: <http://dt.ogyk.hu/hu/gyujtemenyismertetok/konyvek/szerzoi-eletrajzok/item/315-moor-gyula>, letöltés ideje: 2013-09-17)

⁴ A sávozott pajzs „Duna-Tisza-Dráva-Száva”, ill. a hármass halom „Mátra-Fátra-Tátra” szimbolikája utólagos jelentéstulajdonítás. Ld. Bertényi Iván: Magyar címertan. Bp., 2003. 71.

⁵ Magyar Nemzeti Levéltár Országos Levéltára (a továbbiakban: MNL OL) XIX-A-1-j. Az államigazgatás felsőbb szervei (V. osztály), Központi (nem miniszteriális) kormányzati szervek, Miniszterelnökség. Minisztertanács Elnökének Hivatala (1944–1949). Általános iratok (1944–1949) (=XIX-A-1-j) 17. doboz. XV. tétel. Magy. Min.elnökség (7416 szám. érk. 1946), Jogreformbizottság Budapest

a szaktárcáktól folyamatosan érdeklődnek, hogy hivatalos célra (például pecséteken) a magyar címernek milyen formáját alkalmazzák. Szerinte a címerforma kérdése a gyakorlatban megoldódott, hiszen a köztársasági elnök⁶ a korona nélküli úgynevezett Kossuth-címer alkalmazását vezette be, amit a legtöbb hivatal és hatóság átvett. Így tehát a Kossuth-címer használata a Magyar Köztársaság szokásjogának tekinthető. Véleménye szerint is széleskörű felháborodást váltana ki a teljes szakítás a régi címerrel. Ezért szerinte nem indokolt a kérdést törvényhozási útra terelni. Összefoglalva a végén kifejtette, hogy: „Az általánosan elfogadott gyakorlat szerint az ú.n. Kossuth-címert, vagyis a hajlított szélű kiscímerpajzsot, alul babérággal övezve kell alkalmazni. Megjegyzés, hogy a jogi reformbizottság érvelése, hogy a francia köztársaság sem vette át címerébe a liliumot, a magyar viszonyokra nem alkalmazható, mert a Bourbon lilium a királyi család címere volt, de a magyar kiscímer nem azonos sem az Árpád háznak, sem az Anjou vagy Habsburg háznak a címerével, hanem a magyar nép összességének történeti múltjában gyökerezik és azt fejezi ki.”⁷

Közben egyébként a levéltári iratokban is látszik az, amit Viczián is említett, hogy „folyamatosan érdeklődtek” például Törökországban, illetve Moszkvában is, hogy mi a hivatalos magyar állami zászló és címer. Abban sem volt teljes egyetértés, hogy a kérdés tulajdonképpen kire is tartozik. A magyar köztársasági elnöki hivatal főnöke 1946. április 11-én az állami címer szabályozásának tárgyában azt írta a belügyminiszternek,⁸ hogy az ő tárcájának ügykörébe tartozik az állami címerről szóló törvényjavaslat benyújtása a nemzetgyűléshez. A külügyminiszternek⁹ pedig azt írta, hogy: „a köztársasági elnök hivatalának címerhasználata alkalmazandó addig, míg a nemzetgyűlés az állami címer formáját megállapítja.” Az elnöki hivatal főnöke levelet intézett Nagy Ferenc miniszterelnöknek¹⁰ is. Ebben leírta, hogy mivel az 1946. évi I. törvénycikk szerint Magyarország köztársaság, ezért fontos, hogy az országcímet törvényhozási úton szabályozzák. Tarthatatlan állapot a különféle címerek együttes használata, ezért kéri a miniszterelnököt, hogy a címerkérdés végleges rendezése tárgyában törvényjavaslatot készítsen elő és a nemzetgyűléshez nyújtsa be. A Magyar Miniszterelnökség 1946-os, a külügyminiszterhez írott levelében is az szerepel,

hogy a köztársasági elnök a Kossuth-címert használja, ezért amíg a nemzetgyűlés határozatot nem hoz a kérdésben, addig használják ezt hivatalos célokra. Az állami címer megállapítására vonatkozó törvényjavaslatot a nemzetgyűléshez vagy a belügyminiszter, vagy a miniszterelnök fogja benyújtani.¹¹

Gyöngyösi János külügyminiszter levelet intézett a magyar igazságügyminiszterhez¹² 1947. január 10-én, amelyben leírta, hogy már a belügyminiszternek is írt levelet ebben az ügyben és véleménye szerint: „... nem lehet vitás, hogy Magyarország köztársasági államformája az eddigi régi, valamint az újabb időkben többé-kevésbé (sic!) önkényesen megváltoztatott új címer végleges megállapítását teszi szükségessé.” Kéri tehát a minisztert, hogy belátása szerint tegyen lépéseket annak érdekében, hogy a címerhasználat törvényhozási úton rendeztessék. Csatoltan elküldte még Gyöngyösi annak a levélnek a másolatát, amit az akkori belügyminiszternek¹³ küldött 1945. augusztus 16-án, illetve a kapott válaszlével másolatát is. A magyar belügyminiszter álláspontja 1945. augusztus 24-én tehát ez volt: „Az államfelségiséget jelképező országos címerre nézve a 3.755/1895.M.E. számú kormányrendelet intézkedik, leírva abban Magyarország külön /kis/ címerét, amelynek ábrázolását addig is, amíg ebben a tekintetben a törvényhozás nem intézkedik, úgy a hivatalos használatban, mint magánosoknak engedélyezett használatnál szorosan követendő. Minthogy az állam címerének a szóbanlévő kormányrendelettel megállapított ábrázolása – tudomásom szerint – azóta újabb törvényes rendelkezéssel nem lett megváltoztatva és az eredeti államjelvény helyett más ábrázolat alkalmazása nem rendeltetett el, ezért a jelenben is csak az 1848. évi XXI. törvénycikkkel visszaállított külön /kis/ címer használható.” Szerinte a külföldi államokban felállítandó államképviselői szervek épületein lévő nemzeti színű lobogón és hivatalos pecséteken alkalmazandó címer, a nemzetgyűlés hatáskörébe tartozik és közjogi vonatkozásánál fogva csak törvényhozásilag tisztázható.¹⁴ Ezek szerint Erdei Ferenc, amíg törvényileg nem szabályozzák a címer kérdését, az 1895-ös 3.755/1895.M.E. számú kormányrendelet szerint leírt magyar kiscímert használta volna.¹⁵ A második Magyar Köztársaság egész fennállása alatt nem szabályozták törvényben a címet, mégsem maradtak meg a koronás kiscímer használata mellett.

Ortutay Gyula¹⁶ 1947. december 3-án kérte a miniszterelnökséget, hogy tervpályázatot írhasson ki „a magyar köztársaság egységesen használható címerének megtervezése

⁶ Tildy Zoltán: köztársasági elnök (1946. febr. 1.–1948. aug. 3. [1948. júl. 31-én lemondott]). (Országinfo Kormányzati Portál, forrás: <https://orszaginfo.magyarorszag.hu/informaciok/tortenelem/uralkodok.html>, letöltés ideje: 2013-09-23)

⁷ MNL OL XIX-A-1-j. 17. doboz. XV. tétel. Magy. Min.elnökség (5210 szám. érk. 1947.IV.25.)

⁸ Rajk László: belügyminiszter (1946. márc. 20.–1947. máj. 31.) (*Bölcöny József: Magyarország kormányai 1848–1987*. Bp., 1987. 213.)

⁹ Gyöngyösi János: az ideiglenes nemzeti kormány külügyminisztere (1944. dec. 22.–1945. nov. 15.), külügyminiszter (1945. nov. 15.–1947. máj. 31.) (*Bölcöny J.*: i. m. 211.)

¹⁰ Nagy Ferenc: miniszterelnök (1946. febr. 4.–1947. máj. 31.), (ténylegesen 1947. máj. 14-ig), honvédelmi miniszter is (1946. aug. 9–21.) (*Bölcöny J.*: i. m. 213.); Nagy Ferenc 1947. jún. 1-én mondott le, de már ezelőtt egy nappal beiktatták a Dinnyes-kormányt. (Áder: A szocializmus bűnbán fogant. MTI, 2013. 02. 24. 17:23, forrás: <http://www.origo.hu/itthon/20130224-ader-janos-bemutatta-nagy-ferenc-lemondo-nyilatkozatat.html>, letöltés ideje: 2013-09-23.)

¹¹ MNL OL XIX-A-1-j. 54. doboz. XV. tétel. Magy. Min.elnökség, Iratjegyzék: „Az állami címer szabályozása”.

¹² Ries István: az ideiglenes nemzeti kormány igazságügyminisztere (1945. júl. 21.–nov. 15.), igazságügyminiszter (1945. nov. 15.–1947. máj. 31.) (*Bölcöny J.*: i. m. 242.)

¹³ Erdei Ferenc: az ideiglenes nemzeti kormány belügyminisztere (1944. dec. 22.–1945. nov. 15.) (*Bölcöny J.*: i. m. 213.)

¹⁴ MNL OL XIX-A-1-j. 17. doboz. XV. tétel. Iratjegyzék: „Zászlón és pecséteken használandó címer”.

¹⁵ Az ország hivatalos lapjának, a Magyar Közlönynek címlapján egészen 1946. június 4-ig a koronás és angyalos kiscímer szerepelt. (Magyar Közlöny, 1946. 125. sz.)

¹⁶ Ortutay Gyula: vallás- és közoktatásügyi miniszter (1947. márc. 14.–1950. febr. 25.) (*Bölcöny J.*: i. m. 238.)

céljából.” A válasz azonban az volt, hogy a Kossuth-címer ideiglenes alkalmazása megfelelő. Rajk László belügyminiszter Ortutayhoz intézett válaszlevelében 1948. január 28-án keményebben fogalmazott: „Miniszter Úrnak hozzám intézett átiratában foglaltakkal kapcsolatban reá kell mutatnom arra, hogy a közjogi kérdések, továbbá az állami címer és lobogó használatára vonatkozó ügyek mindenkor a belügyminiszter ügykörébe tartoztak, s mivel e téren változás nem történt, ezért ugyanebbe az ügykörbe tartoznak ma is. Mint-hogy pedig nem vitatható az, hogy az állami címer meghatározása kizárólag közjogi feladat, ennek következtében e téren mindennemű kezdeményezés és további tárgyalás egyedül a belügyminiszter feladatát képezi.”¹⁷

Azokra a kérelmekre, amelyek a hivatalos magyar címer képét és leírását kérték, a legtöbbször csupán az volt a válasz, hogy a gyakorlati élet ezt a kérdést már megoldotta, hiszen a köztársasági elnök a Kossuth-címet használja. Ortutay Gyula azonban nem értett egyet azzal az elvvel, hogy a címer kérdését szokásjog alapján intézzék. Ezt mutatja az a levele is, amelyet 1947. február 28-án küldött a miniszterelnöknek: „... a Kossuth-címer használatát mind a saját vezetésem alatt álló minisztériumban, mind pedig az ennek alárendelt hivatalokban elrendeltem. [...] szükségesnek tartom, hogy az minél előbb törvényhozás útján rendeztessék, annál is inkább, mivel az állami címer leírása, meghatározása, használatának módja valamint kötelezővé tétele alkotmányunk értelmében a törvényhozás elsődleges feladatai közé tartozik. Ezt az elvet az állami címerek és az állampecsét leírásáról szóló 1915. évi 3.970.M.E. számú rendelet is előljáróban (sic!) elismeri és fenntartja. Alkotmányunk értelmében nem helyeselhetem tehát a kérdés szokásjogi úton való rendezését és annak törvényhozási rendezését indokoltnak és szükségesnek tartom.”¹⁸

Viczián Imre szerint viszont a kérdést nagyon is meg lehet oldani szokásjog alapján. Ezt mutatja a magyar állam címérének alakja tárgyában írt, 1947. július 1-én érkezett levele a Miniszterelnökséghez: „Az egyes szaktárcák állandóan érdeklődnek a miniszterelnökségen aziránt, hogy hivatalos célra – például pecséteken – a magyar állami címernek milyen formáját alkalmazzák, ezért szükségesnek látszik a kérdésnek rendezése. A címerforma használata a gyakorlatban már megoldást nyert azáltal, hogy a Köztársasági Elnök Úr már több mint egy éve a koronánélküli, hajlított oldalú pajzs, az ún. Kossuth címer használatát vezette be. Ezt a címerformát vette át aztán a hivatalok és hatóságok zöme. A minisztertanács f. év június 19-én hozott határozatában – melyben a tejtermékeknek állami ellenőrző jeggyel való ellátásáról szóló 1925. évi X. t.c. egyes rendelkezéseinek módosításait tárgyalta – úgy határozott, hogy az állami ellenőrző jegyben a Kossuth címet kell alkalmazni. Miután a Köztársasági Elnök Úr, valamint az állami szervek állandóan követett gyakorlata, végül a minisztertanácsnak fenti határozata egyöntetűen az ún. Kossuth

címer használata mellett döntött, a Kossuth címer használata ma már a Magyar Köztársaság szokásjogának tekintendő. Kérem a minisztertanács felhatalmazását, hogy a lombdísztetés nélküli Kossuth címernek a Magyar Köztársaság címereként való kötelező használatáról az egyes tárcákat, alárendelt szerveik utasítása végett is, értesíthessem.”¹⁹

A Dinnyés-kormány²⁰ 1947. július 10-i ülésén Pongrácz Aladár előterjesztette javaslatát, amely szerint a szokásjoggá vált Kossuth-címet, annak is a lombdísztetés nélküli változatát rendeljék el a Magyar Köztársaság hivatalos címérének.²¹ Ezt a javaslatot azonban nem fogadták el. A miniszterelnök ezzel kapcsolatban még bejelentette, hogy a honvédség erősen kifogásolt sapkarózsája helyett rendszeresített '48-as Kossuth-címer, sok külpolitikai érzékenységre²² adott okot.²³

Dinnyés Lajos kormányának 1948. március 19-i ülésén szintén előkerült a címer problematikája. Ekkor Rajk László tett egy javaslatot, miszerint országos pályázatot hirdessenek ki az új állami címer és állampecsét megállapítására. Ezt a pontot azonban szintén levették a napirendről. Rákosi Mátyás egyébként még ezzel kapcsolatban megjegyezte, hogy egy ilyen pályázat kiírása politikai megfontolásból még nem időszerű. Megfogalmazása szerint: „Ha nyilvános versenytárgyalás lesz, mindenki megérzi a radikális változást és erre nekünk nincs szükségünk.”²⁴

A címerpajzs alakjának kérdéséhez meg kell említeni Dr. Szilágyi László miniszteri tanácsos, 1948. január 15-én írt levelét. Szilágyi leírta ebben, hogy az 3.755/1895. M.E. számú rendelet, a magyar címer leírását az ősi történeti emlékek figyelembevételével állapította meg. A 3.970/1915. M. E. számú rendelet is tartalmazta a magyar állami közép- és kiscímer szabatos leírását, illetve a rendelethez csatolt ábrák feltüntették a címerek hiteles rajzait, amelyek szerint a pajzs egyenes oldalú. Szilágyi így folytatta: „Ez a címerleírás a címerpajzs alakja, a bennelevő címerábra és a pajzs-tartó angyalok tekintetében a mohácsi vész előtti időből maradt ősi történeti emlékeinken alapul. Ennek megfelelően

¹⁷ MNL OL XIX-A-1-j. 17. doboz. XV. tétel. Magy. Min.elnökség (14.808. szám. érk. 1947.XII.31.), Magyar Belügyminiszter.

¹⁸ MNL OL XIX-A-1-j. 99. doboz. XV. tétel. Magy. Min.elnökség (1721. szám. érk. 1947.II.).

¹⁹ MNL OL XIX-A-1-j. 99. doboz. XV. tétel. Magy. Min.elnökség (8101 szám. érk. 1947.VII.1.).

²⁰ Dinnyés Lajos miniszterelnök (1947. máj. 31.–1948. dec. 10.) (*Bölcsey J.*: i. m. 108.)

²¹ MNL OL XIX-A-83-a-189/3-1947 Az államigazgatás felsőbb szervei (V. osztály), Központi (nem miniszteriális) kormányzati szervek, Minisztertanács (Testület). Jegyzőkönyvek és mellékleteik (1944–1990) (=XIX-A-83-a) A Dinnyés-kormány 1947. július 10-i ülése, 189. jegyzőkönyv., 3. napirendi pont: „A Kossuth-címer alakjára és kötelező használatára vonatkozó javaslat levétele a napirendről.”, 12. lap

²² Itt elsősorban az újból létrehozott csehszlovák államra kell gondolni. A csehek kifogásolták a magyar címer kettős kereszt, hármashalmos részét, mert abban tévesen a Mátra-Fátma-Tátra jelképét látták, vagyis igény-címet a Csehszlovákiához került Felvidékre. 1945 decemberében ugyanis egy prágai tárgyaláson, Clementisz csehszlovák külügyi államtitkár felvette: „hogy jó szolgálatot tenne a magyar–csehszlovák megbékélés ügyének, ha Magyarország elhagyná címeréből a szlovákiai folyókat és hegyeket jelképező sávokat és dombokat.” (*Kertész István*: Magyar békeillúziók 1945–1947. Bp., 1995. 244.)

²³ MNL OL XIX-A-83-a Minisztertanács jegyzőkönyvek, 189. jkv., 1947. júl. 10., 13. lap

²⁴ MNL OL XIX-A-83-a Minisztertanács jegyzőkönyvek, 228. jkv., 1948. márc. 19., 9. lap

mellőzte a XVIII. századbeli barokkművészet hatása alatt az V. Ferdinánd uralkodása idejében használni kezdett kétoldalt homorított barokk-címerpajzsot.” Szilágyi említette még az 1918. november 28-án kelt 5.746/1918. M. E. számú (Károlyi Mihály-féle) rendeletet is, amely: „Magyarország címeréből a pajzsfeletti koronát elhagyta, úgyszintén elhagyta a pajzsbeli hármashalmon lévő arany nyíltkoronát, amelyből a kettős-kereszt emelkedik ki. Mivel azonban a pajzsban lévő arany nyíltkorona nincs vonatkozásban a királyság intézményével, hanem pusztán a címerter szabályainak megfelelő és elterjedt pajzsbeli címeralak, ezért ennek a pajzsból való elhagyása és a címerpajzsok ezáltal való megváltoztatása nem szükségszerű.” Ezután Szilágyi kifogásolta a hajlított oldalú címerpajzs, illetve a Kossuth-címer elnevezés használatát: „Legújabbban azt látjuk, hogy – idevonatkozó jogszabály keletkezése nélkül – a címerpajzs feletti korona mellőzésével kétoldalt homorított barokk-pajzs került használatba, amelyek[et] egyesek tévesen Kossuth-címernek neveznek. A címerpajzs feletti és a királyságra utaló koronának az elhagyása összhangban van az 1946: I. törvénycikkkel, mert e törvény szerint Magyarország államformája köztársaság. A kétoldalt homorított barokk-címerpajzsot a XVIII. századbeli barokkművészet hatása alatt az állami címerben V. Ferdinánd uralkodása idejében kezdték használni. Ugyancsak mellőzendő Magyarország címerével kapcsolatban a Kossuth-címer megjelölés, mert ez értelemszerűen csak Kossuth Lajos családjának magyar nemesi címerére vonatkozhatik. Ezért a szóbanforgó megjelölésnek ilyen vonatkozásban való alkalmazása helytelen.” Végül Szilágyi László javaslatot tett a „köztársasági címerre” vonatkozóan: „Az előadottak alapján legmegfelelőbb lenne az, ha Magyarország címeréül az egyenesoldalú magyar állami címerpajzs cserfa- és olajágból álló lombdíszítéssel jelöltetnék meg. A lombdíszítést aként (sic!) kellene alkalmazni, hogy annak két felső vége egymás irányában összehajoljon és ezáltal művészi szempontból megfelelő keretet alkosson a korona nélküli címerpajzs körül. Ebben az esetben Magyarország címerének leírása a következő lenne: „Álló, egyenes oldalú, hasított pajzsban jobbról vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező, balról vörös mezőben zöld hármashalomnak arany nyíltkorona kiemelkedő középső részén ezüst, talpas kettőskereszt. A pajzsot jobbról cserfa-, balról olajág övezi (sic!), amelyeknek szárai alul egymást keresztezik és végei felül egymáshoz hajolnak.”²⁵

A külügyminisztériumnak a magyar állami zászló leírása tárgyában, a Miniszterelnökséghez érkezett levélben, Brencsán János titkár azt írta 1949. január 15-én, hogy:

„Külügyminiszter Úrnak!

33.235/3/1948 számú átiratára hivatkozással közlöm, hogy a magyar állami zászló ügyében utoljára a 3970/1915 M.E.számú rendelet intézkedett ekként:

²⁵ MNL OL XIX-B-1-c. Az államigazgatás felsőbb szervei (V. osztály), Belügy, Belügyminisztérium. Törvényelőkészítő osztály (1945–1949) (=XIX-B-1-c) 5. doboz, 14. Iratjegyzék: Állami címerek és állami jelképekre utaló elnevezések 70.057/1946.II/1.B.M.sz., Belügyminisztérium Törvényelőkészítő Osztály

»A magyar nemzeti szín: piros, fehér, zöld; ezek a zászlón a rúdra merőlegesen és egymás alatt vízszintesen futnak.«

Az 1948:XXI.tc. végrehajtási utasításaként megjelent 88.155/1895 BM. számú rendelet elrendelte, hogy a nemzeti lobogón az ország címere rajta legyen. A fenthivatkozott 3970/1915 M.E. sz. rendelet az állami címer szabatos (leír)ását is tartalmazza, ez azonban a felszabadulás óta nem tekinthető (hatály)ban lévőnek. A gyakorlati élet a köztársasági elnök kezdeményezésére korona nélküli stilizált pajzs alakú, úgynevezett Kossuth-címer fogadott el.²⁶

Az 1946 és 1949 közötti időszak címerhasználatának zavarosságát jól mutatja az akkori minisztériumok címerhasználat. A korszakra vonatkozó, általam vizsgált levéltári anyagokból és az abban szereplő hivatalos levelek pecsétjeiből például az derül ki, hogy az úgynevezett Kossuth-címer babérágas változatát a Magyar Köztársaság Elnöke Elnöki Hivatala már 1946. április 5-e óta biztosan használta. A Magyar Miniszterelnökség még 1946 júliusában is az angyalos koronás kiscímer használatát. A Magyar Belügyminiszter 1946 májusában még a koronás, lombdíszített kiscímer, 1947 januárjától ennek a címernek a koronánélküli változatát, 1947 júliusától a Kossuth-címer babérágas változatát, 1949 januárjától pedig ennek babérágnélküli változatát használta. Érdekességként megemlítenék egy 1948. január 28.-i (!) belügyminisztériumi pecsétet, amelyen a koronás, angyalos kiscímer szerepel. A Magyar Külügyminisztérium 1945 novemberétől egészen 1947 elejéig az angyalos koronás kiscímer használatát. 1947 márciusától már a külügy is a Kossuth-címer babérágas változatát, 1948 végétől pedig babérág nélküli változatát használta. A Magyar Igazságügyminisztérium és a Pénzügyminisztérium 1947-ben és 1948-ban is az úgynevezett Kossuth-címer babérágas változatát használta. A legtöbb hivatal és minisztérium tehát követte a Kossuth-címer szokásjogon történő alkalmazását. A címerrel kapcsolatos bizonytalanság az ország hivatalos lapjában a következőképpen nézett ki. Egészen 1946. június 5-től²⁷ november 30-ig²⁸ címer nélkül jelent meg a *Magyar Közlöny*. Ezután a Kossuth-címer legteljesebb változata²⁹ került a címlapra.³⁰

Figyelemre méltó, hogy a második Magyar Köztársaság ideje alatt (1946–1949) végig időszertelemnek találták a döntéshozók az állami címer kérdésének törvényi rendezését. Sokatmondó Rákosi Mátyás idézett, 1948-as kijelentése, miszerint nyilvános versenytárgyalás esetén a címer kapcsán mindenki megérezné a radikális változást, amelyre semmi szükség nincsen. A korszakban köztársasági címerként tekintettek az úgynevezett Kossuth-címerre. Utólag visszatekintve azt mondhatjuk, hogy sokkal inkább az átmenetiséget³¹

²⁶ MNL OL XIX-A-1-j. 139. doboz. XV. tétel. Magy. Min.elnökség (66 szám. érk. 1949)

²⁷ Magyar Közlöny, 1946. 126. sz.

²⁸ Magyar Közlöny, 1946. 274. sz.

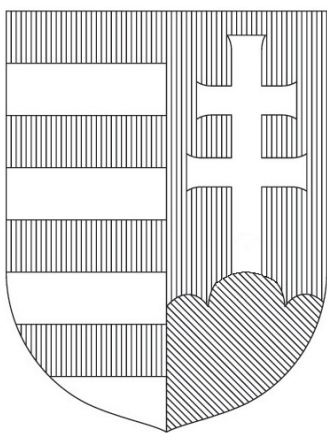
²⁹ Vagyis a hármashalom koronával és lombozattal rendelkező, hajlított oldalú pajzsban lévő, Szent Korona nélküli magyar kiscímer.

³⁰ Magyar Közlöny, 1946. 275. sz.

³¹ 1849-ben is csak pár hónapig használták a korona nélküli címereket a magyar hatóságok. Az első (nép)köztársaság idején szintén rövid ideig volt

fejezte ki a magyar címernek ez az alakja, ugyanis pontosan nem határozták meg kinézetét ekkor sem. 1949 augusztusára az országnak az új sztálini alkotmány életbelépésével egy radikálisan új állami címere (a Rákosi-féle címer) lett, amely egyáltalán nem hasonlított a történelmileg kialakult, hagyományos magyar címerre. A koronás és a korona nélküli magyar címer, illetve ezeknek az államformához való kötésének kérdése az 1989-90-es címervitában tisztázódott.

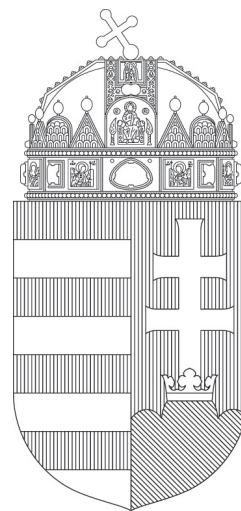
A harmadik Magyar Köztársaság (1989. okt. 23.-tól) létrejötte után, a szabadon választott országgyűlés a koronás magyar kiscímet fogadta el államcímernek 1990. július 3-án.³² A Szent Koronás címer államformától függetlenül méltónak bizonyult arra, hogy Magyarország állami jelképe legyen, a Kossuth-címer pedig 1956-ban vált véglegesen a szabadságért küzdő magyar nép forradalmi jelképévé.

Az első (nép)köztársaság címere (1918)³³

Az úgynevezett Kossuth-címer (1946)³⁴

Koronás kiscímer (1990-től)³⁵

hatályban a koronátlan kiscímer (1918. nov. 29.–1920. márc. 21.). A Tanácsköztársaság (1919. márc. 21.–aug. 1.) hivatalosan nem foglalkozott a címer kérdésével. A koronás címet, az 1920. márc. 18-án kelt, a magyar kormány 2.394/1920 M.E. számú rendelete („Az állami hatóságok, hivatalok és intézmények elnevezése és az állami címereken a szent koronának alkalmazása”) állította vissza, amelyet a Budapesti Közlöny 1920. márc. 21-i számában hirdettek ki. 1956-ban a forradalom szüntette meg a rákosista jelvényt, és annak leverését követően, szintén átmeneti jelleggel vált hivatalossá az ún. Kossuth-címer, amíg meg nem alkották az új „népköztársasági címet” (a Kádár-féle címet).

³² Hatályba lépése: 1990. július 11. (Magyar Közlöny, 1990. 66. sz. 1381.)

³³ Kép forrása: „Magyar Nemzeti és Történelmi Jelképek”, <http://www.nemzetijelkepek.hu/pictures/cimer/jpg/bw24mm.jpg>, letöltés ideje: 2013. 07. 27., módosítva szemléltetés céljából: koronanélküli címmé az 1918. évi 5.746/1918. M. E. számú rendelet szerint, 2013. 08. 30-án.

³⁴ Kép forrása: Honvédségi Közlöny. A Magyar Honvédség számára: 1-37. számig, 74. évf., 1947, Szikra Irodalmi és Lapkiadóvállalat, Nyomdai Rt., Budapest, 1948, címlap

³⁵ Kép forrása: „Magyar Nemzeti és Történelmi Jelképek”, <http://www.nemzetijelkepek.hu/pictures/cimer/jpg/bw24mm.jpg>, letöltés ideje: 2013. 07. 27.